

strani jezici

2354/10

U ovom broju:

- Nova kretanja u germanistici
- Anglistička lingvistika i nastava engleskog jezika
- Domaća zadaća u nastavnoj jedinici
- Radni materijali i kreativno učenje
- Grupni rad u nastavi stranih jezika u osnovnoj školi
- Iz strane stručne literature
- Živa riječ
- Naša iskustva
- Kronika
- Prikazi knjiga

4

Casopis za unapređenje
nastave stranih jezika •
Izdaju Sekcija za strane
jezike Hrvatskog filološkog
društva i Školska
knjiga • Zagreb 1974.

Casopis izlazi četiri puta godišnje. Godišnja pretplata 40.— ND. Za inozemstvo 80.— ND. Pojedini broj 10.— ND. Pretplate šaljite na adresu: **Školska knjiga**, Masarykova 28, 41000 Zagreb, Ziro račun broj 30107-601-3018

Glavni urednik:

Rudolf Filipović

Zamjenik glavnog urednika:

Antica Menac

Tajnik uređivačkog odbora:

Olja Perić

Članovi uređivačkog odbora:

Davorka Celmic (Naša iskustva) — Rudolf Filipović (Lingvistika i Diskusija) — Oktavija Gerčan (Naša iskustva) — Josip Jernej (Prikazi knjiga i Bibliografija) — Mirjana Jurčić (Metodika i Naša pošta) — Antica Menac (Lingvistika i Živa riječ) — Zlatko Muhvić (Kronika) — Miho Sklijarov (Metodika)

Adresa uredništva:

Filozofski fakultet, Odsjek za anglistiku, soba B-013, Đure Salaja 3, 41000 Zagreb, telefon: 513-155, kućni 141

Grafički urednik:

Krešimir Haluga

Lektor:

Mirko Cerovac

Korektor:

Marka Jakovljević

Tisak:

Grafički zavod Hrvatske Zagreb, Frankopanska 26

Sadržaj

Lingvistika

- Gustav Korlén: Nova kretanja u germanistici 241
Radmila Dorđević: Anglistička lingvistika i nastava engleskog jezika 249

Metodika

- Lothar Jung: Domaća zadaća u nastavnoj jedinici 258
Aleksandar Kolka: Radni materijali i kreativno učenje 264
Oktavija Gerčan i Blaženka Grgić: Grupni rad u nastavi stranih jezika u osnovnoj školi 267
Ivana Batušić: Sat konverzacije 277

Iz strane stručne literature

- Léon Jacobovits: Prema novoj filozofiji nastave jezika 284

Živa riječ

- Oktavija Gerčan — Antica Menac: 100 zapovijedi razrednih 291

Naša iskustva

- Branka Fabečić-Horvatić: Grupni rad u školi II stupnja 296
Klara Cvetković: O uvođenju pisanja i čitanja u nastavi engleskog jezika 300
Alija Bijavica: Mogućnosti frontalnog provjeravanja znanja pomoću perfokarata 302
Koviljka Marković: Neke mogućnosti korištenja TV-tečaja »Говорите по-руски« 305
Matija Krsmanović: Oživljavanje gramatičkih struktura kao jedna faza pedagoške eksploatacije u nastavi stranih jezika 308

- Kronika** 313

- Prikazi knjiga** 317

strani jezici

God. III

1974

Broj 4

Gustav Korlén

NOVA KRETANJA U GERMANISTICI*

Tko je od početka pedesetih godina kao strani germanist imao priliku donekle redovito posjećivati zapadnonjemačka sveučilišta, imao je mnogo godina ugodan, ali istodobno i ponešto uznemirujući osjećaj, da se nalazi, s germanističkog gledišta, u takoreći zdravom svijetu. Podsjetit ćemo ovdje na neke od mnogih sličnih tema, kao, na primjer, »Schiller, nasljeđe i poruka«, ili na području lingvistike »Vjera, ljubav i nada u starovisokojnemačkom«. Takva su predavanja tada bila na dnevnom redu. Pojmovi kao emancipacijski, specifičan za neki sloj, ideološka kritika ili čak društveni značaj nisu još postojali kao germanistički termini. Stav, koji bi se najbolje mogao označiti izrazom duhovna restauracija — nakon kratkog vala reforme neposredno poslije rata — dominirao je u germanističkom krajoliku do duboko u šezdesete godine. To jači bio je zato šok, i za stranog posjetioca, kad se krajem šezdesetih godina odjednom našao, naoko preko noći, u potpuno izmijenjenom svijetu.

Parole u germanističkim institutima sveučilišta s natpisima kao »Schlagt die Germanistik tot, macht die blaue Blume rot«¹ svjedočili su o radikalnoj promjeni u dvostrukom smislu riječi. Više od jednog germanističkog instituta tada se prekrstilo ili prema Brechtovoj terminologiji prefunkcioniralo u *Rosa Luxemburg-Institut*. Protuprijedlog kielskog profesora za skandinavistiku da njegov odsjek promijeni ime u *Pipi-duga čarapa* — *Institut za nordistiku* nije prihvaćen, koliko je meni poznato — ta manifestacija jednog švicarskog homoludensa uperena prema efektu otuđenja, svjedočila je i na djelu o prilično opasnom pomanjkanju ideološke svijesti.

Od revolucionarne 68. godine toliko se govori o krizi germanistike da je to već dodijalo. Ali kako je došlo do toga? Zašto je u Saveznoj Republici upravo germanistiku tako jako pogodila studentska pobuna?

* Predavanje održano prilikom otvaranja 4. Međunarodnog kongresa profesora njemačkog jezika u Kielu 5. kolovoza 1974.

¹ Ubijte germanistiku, učinite plavi cvijet crvenim. Plavi cvijet — simbol njemačkog romantizma, primj. prev.

To su pitanja koja lako proizlaze iz švedske perspektive: dok u Švedskoj predmeti nordistika i povijest književnosti baš nisu visoko postavljeni zamkovi studentske ljevice, u Saveznoj Republici je — ili je u svakom slučaju bilo — odgovarajuće područje germanistike, orijentirano na materinji jezik, mnogostruko žarište pobune prvog reda.

Ako bih pokušao da iz perspektive inozemne germanistike sasvim kratko analiziram razloge i posljedice koje su proizašle iz pobune i da ih prikažem za nastavu njemačkog jezika u inozemstvu, najprije bih posebno istakao, kako bi se izbjegli mogući nesporazumi, da Švedska u pitanjima sveučilišta zaista ne može biti uzor. Onoga tko sumnja u to, uputio bih na opširnu raspravu Ludwiga Fischera od preko 500 stranica, koja je upravo ovih dana izašla u berlinskom izdanju pod izazovnim naslovom *Produktionspolitik der Intellektuellen in der Bundesrepublik Deutschland*.² Autor, u znanosti priznat kao značajan istraživač baroka iz retoričke škole Waltera Jensa, bio je više godina lektor Njemačkog instituta sveučilišta u Stockholmu, a danas je asistent kod Waltera Höllnera u Institutu za književnost Tehničkog univerziteta u Zapadnom Berlinu. On, dakle, poznaje problematiku obiju zemalja. Ne moramo se slagati s Fischerovom osnovnom ideološkom koncepcijom, a ona je već najavljena u naslovu, a da bismo u potpunosti prihvatili njegove zaključke: u pitanju sveučilišta Švedska zaista nije upotrebljiv model. Ili lijepa formulacija R. W. Leonhardta, koji je prošetovao zajedno s drugim suradnicima hamburškog tjednika *Die Zeit* putovao po Švedskoj i ovako sažeo utiske u švedskom izvještaju: »Mladi ljevičari u Saveznoj Republici, koji rado govore o švedskom uzoru, očito su vrlo loše obaviješteni, jer bi inače morali znati: prilike kao na švedskim sveučilištima bile bi ono zadnje što žele.«

Nakon tog *Dixi et salvavi animam meam*, ili s jednom jačom formulacijom koja se odnosi na sadašnjost, nakon tog osiguranja pomoću samokritike, usuđujem se prijeći na specifičnu zapadnonjemačku sveučilišnu situaciju. Uz neka pojednostavnjenja mogu se za neraspoloženje u tradicionalnoj njemačkoj germanistici navesti tri razloga, koji bi se mogli označiti da su uvjetovani sociološki, ideološki i pedagoški. I napokon, oni ovisе o tradicionalnom masovnom karakteru i, gledano sa švedskog stajališta, o vrlo markantnom nedostatku povezanosti predmeta s praksom.

»Neki profesori germanistike zastupaju mišljenje«, kaže se u sociološkoj zbirci *Student im Studium*³ iz god. 1969., »da u njihovom predmetu ne postoji neposredna potreba da se u okviru pouke uzmu u obzir određena zvanja kao cilj studiranja.« U istoj studiji se dalje navodi da je na pitanje: »Je li vas ikad neki docent ili asistent potaknuo da dođete k njemu na razgovor?« više od 40% studenata odgovorilo s ne.

Ali nesumnjivo su važniji ideološki aspekti. Početkom ovog stoljeća objavio je istaknuti njemački istraživač prethistorije Gustav Kossina programsko djelo pod monumentalnim naslovom *Njemačka prethistorija, izričito nacionalna znanost*. To je formulacija na koju su mnogi germanisti 18. i 19. stoljeća uz male varijacije mogli polagati pravo. Neki poznati njemački lingvist napisao je 1934: »Germanistika je nastala iz svijesti o njemačkoj svojstvenosti i predala se istraživački, puna strahopoštovanja i ne-

² *Die Produktion von Kopfarbeitern. Spätkapitalistische Bildungspolitik, am Beispiel des schwedischen Hochschulwesens*

³ Student na studijama

ograničenog poštovanja otkrivanju narodnog duha.« To su formulacije koje ne treba nužno dovoditi u vezu s tridesetim godinama. Mogle bi se povući usporedbe, na primjer, s predstavnicima germanistima Vajmarske republike. Još 1948. progovara sličan duh iz ambicioznog, ali u osnovi promašenog *Priručnika germanske filologije* Fritza Stroha. Povijesno se takve koncepcije, naravno, mogu svesti na njemački romantizam.

Kad je 1967. nekolicina gnjevnih mladih ljudi nove generacije profesora podvrgla tu tradiciju kritičkoj analizi, učinjeno je to također u zbirci radova, za čiji je ironički zamišljeni naslov uzet moto Jakoba Grimma: *Germanistika — njemačka znanost*. Ta je pak zbirka sadržavala nekoliko predavanja koja su održana godinu dana ranije na godišnjem zasjedanju Saveza njemačkih germanista u Münchenu, što je značajno, pod temom *Nacionalizam u pjesništvu i znanosti*. Na Münchenski kongres i godinu 1966. svode se, dakle, počeci tog germanističkog *Sturm und Dranga*. Godine koje slijede obilježene su sve jačom ideologizacijom, koja se uz ostalo može naći u posve novom germanističkom vokabularu. Već tri godine nakon Münchena pojavila se programska rasprava *Ansichten einer künftigen Germanistik*,⁴ koja je sa svojim djelomično drastičnim reformatorskim prijedlozima i, istina, nešto sumnjivim germanističkim žargonom, energično dokazivala radikalnu promjenu germanističke klime. A nakon dalje tri godine smatrala je ista izdavačka kuća da je već sazrelo vrijeme za slijedeću zbirku: *Neue Ansichten einer künftigen Germanistik*. Pretpostavljam da su neke Münchenske inicijative u međuvremenu više nego jednom podsjetile na Goetheova Čarobnjakova učenika: »Gospode, nevolja je velika. Duhova, koje sam sazvao, ne mogu se sada riješiti.«

No mi ćemo morati živjeti s duhovima. A ja u tome za inozemnu germanistiku vidim sasvim pozitivne šanse. Najprije ću ukratko izložiti pozitivne i negativne tendencije u znanstvenom razvitku posljednjih godina. Kao prvo trebalo bi ukazati na upadljivu pojavu, koja bi se mogla označiti kao pedagogizacija germanistike. Ona je, naravno, u vezi s potrebom za nadoknađivanjem, o kojoj je u uvodu bilo govora. Ali ta je pedagogizacija sada dovela do prave poplave sveučilišno-pedagoških i reformatorsko-germanističkih priručnika. Zapadnonjemačke izdavačke kuće proizvode na tekućoj vrpci djela u čijim naslovima dominiraju riječi kao: *uvod, izvod, skica, osnovno znanje, osnovne činjenice*. Ni germanisti sa sveučilišta ne uspijevaju biti u toku stvari. To nije ni neophodno potrebno. Johannes Erben karakterizira to stanje na germanističkom tržištu knjiga u najnovijem 11. izdanju svoje njemačke gramatike trezvenošću koja olakšavajući otuđuje: »Ako je još prije deset godina kod prvog prerađenog izdanja bilo razmjerno malo priloga njemačkom jeziku sadašnjice i osnovnim pitanjima sinhronog opisivanja jezika, u zadnjem se desetljeću počela kotrljati i rasti lavina niza rasprava i časopisa, kongresnih akata, izvještaja sa simpozija, listova i dokumenata raznog opsega i kvalitete. Nije li to,« pita Erben, »pozitivan znak znanstvenog napretka ili bar sve većeg sudjelovanja u pitanjima života jezika?« Njegov odgovor: »Djelomično sigurno, što se sa zahvalnošću i priznaje. Ali, nažalost, ne može netko, tko se zaista potrudio da pregleda sve veću knjižarsku ponudu tiskanog papira, uključivši sve brojnije uvode u lingvistiku, teoriju jezika, tekstova, gramatike, sintakse, semantike itd., unatoč sve ambicioznijim naslovima i pokušajima da se otuđe u tehnicu izvođenja, uvijek otkriti

⁴ Pogledi buduće germanistike

pravi napredak u spoznavanju 'stvari'.« Ali Erben, poput mnogih germanista prije njega, traži utjehu kod Goethea, koji je već prije 150 godina morao razočarano ustanoviti: »Čini se da izvjesne knjige nisu napisane da bi se iz njih učilo, već da bi se znalo da je autor nešto znao.«

Ponešto je sumnjiva i pedagoškim namjerama ne baš korisna već natuknuta tendencija prema terminološkom *l'art pour l'artu*, što baš uvijek ne izgleda neophodno. Doista, ne nedostaje izvjesna pikanterija, da upravo ta mlada generacija germanista, koja s pravom okrivljuje stariju zbog ezoteričnog idealističkog znanstvenog žargona i sama vrlo lako pada u onu tradiciju koju pjesnik i kritičar društva Hansmagnus Enzensberger u svojoj disertaciji o Brentanu, ironičan sam prema sebi, žigoše kad u predgovoru saopćava da mu, nažalost, nije bilo moguće prevesti rad s germanističkog na njemački.

Ali ako odvratimo pozornost od tih slabosti, teško ćemo moći osporiti da nova orijentacija posljednjih godina može osobito mnogo pružiti stranom germanistu. Germanistika je postala, iako ne više njemačka, a ono u svakom slučaju nadasve zanimljiva znanost. Na području lingvistike je pritom prodor generativne gramatike najmarkantnija pojava. Pobliza analiza putova prihvaćanja vjerojatno bi dovela do rezultata da su impulsi, svakako djelomično, došli iz DR Njemačke. Upadljivo je, naime, kako rano su se u istočnoberlinskoj Akademiji znanosti zauzeli za Chomskog. Transformacijsko oduševljenje je u međuvremenu, tu i tamo, prešlo vrhunac. Zov za što više empirije ne može se prečuti u najnovijoj debati, ali u svakom slučaju ostaje jača svijest o teoriji i metodi. I jezično-pedagoške posljedice teško bi se mogle poništiti.

Pri tome svakako postoji opasnost da će se jaz između znanosti i prakse sve teže moći premostiti. Da je nova lingvistika u sve većoj mjeri postala komplicirana znanost, spoznat će svaki nastavnik njemačkog jezika koji baci pogled u jedan od nadležnih organa, npr. u novoosnovani časopis s programatskim i simptomatičnim naslovom: *Časopis za germanističku lingvistiku*.⁵ Stiče se dojam, da su čak i odlični, jezično-pedagoški orijentirani časopisi ponekad iznad nivoa prosječnog nastavnika njemačkog jezika, što vrijedi i za organ Herderova instituta u Leipzigu *Deutsch als Fremdsprache* i za časopis za metodiku nastave i primijenjenu lingvistiku, koji izlazi pod naslovom *Zielsprache Deutsch* u suradnji s Goetheovim institutom u Münchenu. No svi se nastavnici ne izobražavaju po švedskom brzom postupku od dva do tri semestra.

Kako bilo da bilo, ne može se osporavati da je nova lingvistika osobito plodno djelovala na jezično-pedagošku debatu. Ona je dovela do otrežnjenja u pogledu mogućnosti jednostrano direktne metode i do spoznaje da nastava jezika, a najmanje nastava njemačkog jezika strancima, nije moguća bez kontrastivne gramatike. Očito je da pri tome novonastalo zanimanje za teoriju i praksu prevođenja u SRNj i DRNj, kakvo se pojavljuje u upravo izašlom skupnom djelu u izdanju Volkera Kappa, također može omogućiti važne spoznaje. S tim u vezi treba spomenuti i pojačanu pozornost prema raznim oblicima stručne proze, među njima prema problematici intenzivnih tečajeva.

Također treba pozdraviti i to što je jezično-sociološki orijentirana lingvistika dovela do toga da se u Saveznoj Republici, kao već ranije u DR Njemačkoj, polako prelazi na to da se ideološki opterećeni termin *Hochsprache*⁶

⁵ *Zeitschrift für germanistische Linguistik*

⁶ Njemački naziv za književni jezik; primj. prev.

zamijeni semantički jednoznačnijim izrazom *Standardsprache*. Kao najnovija potvrda za taj razvoj pojavilo se prije nekoliko tjedana novo izdanje *Dudena* za izgovor s podnaslovom *Wörterbuch der deutschen Standardsprache*. Ovdje smo već daleko od krutih pravila i daleko od stvarnosti Siebsova dogmatizma pedesetih godina. To vrijedi i za novo izdanje istočnonjemačkog *Siebsa*, koji treba da se pojavi još ove godine.

Jezično-sociološka i ideološka razmišljanja također su suodgovorna za ponovno preuzimanje debate, koja je već pedesetih godina uznemirila duhove i koja također mora u velikoj mjeri zanimati nastavnike njemačkog u inozemstvu. Mislim na uvođenje tzv. umjerenog pisanja malim slovom,⁷ što je na kongresu germanista 1973. u Trieru tražila većina. Pritom je kao neka vrsta ironije sudbine da time mlada, pretežno lijevo orijentirana generacija germanista poseže nazad za reformskim prijedlozima, čiji je najrevnosniji pobornik bio Leo Weisgerber, tada vodeći i vladajući lingvist, a danas meta broj jedan, da ne kažemo crvena krpa za novu generaciju lingvista. Hoće li se ono što je tada, krajem pedesetih godina, kratko vrijeme izgledalo kao nada, ali je tada upravo u toku te duhovne restauracije propalo, dati ostvariti, treba tek vidjeti. Zanimljivo je, svakako, da se odsad dva znanstveno-teoretska — a isto i ideološka — tako različita germanistička organa kao od Weisgerbera inspirirani časopis s tehnički teškim naslovom, koji aludira na Humboldta, *Wirkendes Wort*⁸ s jedne i novi *Zeitschrift für germanistische Linguistik* s druge strane, zauzimaju za pisanje malim slovom. *Zeitschrift für germanistische Linguistik* izlazi od prvog broja pisan malim slovom; uostalom, to je ortografija koju je već Jakob Grimm zastupao i prakticirao, a *Wirkendes Wort* je prije kratkog vremena iz švicarske perspektive izdavača prof. Heinza Rappa donio osebujni pledoaje o pisanju malim slovom. Tom prilikom on među ostalim iznosi slijedeće zanimljive pragmatičke argumente: »Uvođenjem pisanja malim slovom neće se ništa promijeniti u građi rečenice njemačkog jezika. Odustajem od uspoređivanja njemačke sintakse sa sintaksom drugih indoevropskih jezika i pozivam se samo na trogodišnje iskustvo. Vladina komisija sveučilišta u Baselu, kojoj ja predsjedavam i koja se sastoji od pripadnika svih fakulteta, izdaje od prije tri godine sve svoje spise i dokumentaciju pisane malim početnim slovom — a to su često opširni dokumenti s najrazličitijih područja. Svi članovi komisije pišu po starim pravilima i svjesno ili nesvjesno vezani su za stara pravila. Tajnica prenosi sve diktate i sav pisani materijal u mala početna slova. Dosad se zbog te promjene nije morala mijenjati nijedna rečenica. Naši dokumenti idu na sva moguća mjesta: u institute, na fakultete, kantonskoj vladi, saveznoj vladi u Bern itd. Do danas još nije bilo nesporazuma: komuniciranje nije manje sigurno nego pri pisanju velikim početnim slovom. Tvrdim: rečenice koje su teško razumljive ili nerazumljive ako se pišu malim slovom, iste su one koje su teško razumljive ili nerazumljive kad se pišu velikim početnim slovom. Osiguravanje komuniciranja nije, dakle, pitanje velikog ili malog početnog slova, već stila.« — Ne mogu se ovdje upustiti u argumente za i protiv pisanja malim slovom. Neki najslabiji nalaze se u upravo izašloj knjizi H. Weigela *Die Leiden der jungen Wörter*,⁹ iz čega se vidi gdje sve Goethe mora podmetnuti leđa. Zajednički

⁷ U njemačkom jeziku se sve imenice pišu velikim početnim slovom; primj. prev.

⁸ *Djelotvorna riječ*

⁹ *Patnje mladih riječi*; aluzija na Goetheov roman *Patnje mladog Werthera*, primj. prev.

rad *Groß- oder Kleinschreibung*? uskoro će izaći u izdanju Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, s prilogima pobornika i protivnika reforme.

Jasno je da bi takva reforma koristila nastavi njemačkog jezika za strance. Ali to, naravno, nije odlučujući faktor. Važnije je da se zapadno-njemačka konferencija ministara za kulturu i prosvjetu jednodušno izjasnila za reformu. Da bi se DR Njemačka priključila reformi, to je prilično sigurno. Vrijedi li to i za Austriju i Švicarsku, čini mi se, naprotiv, ponešto neizvjesnim, a reformom se, naravno, mora zahvatiti čitavo njemačko govorno područje. I što se tiče Zapadne Njemačke, sklon sam sumnji: bojim se da prijedlozi reforme i ovaj puta zakašnjavaju nekoliko godina. Riječ reforma se, naime, ako me ne vara moj politički instinkt, u SR Njemačkoj ne piše velikim slovom.

Ovih nekoliko primjera moralo bi biti dovoljno da se objasni u kako je velikoj mjeri nova orijentacija u lingvistici promijenila znanstvenu i jezično-pedagošku sliku svijeta. I ako za to treba daljih dokaza, onda su oni doneseni u programu ovog kongresa nastavnika njemačkog jezika, koji na tako markantan način odražava ovaj problem.

Ali germanistika nije samo lingvistika, a nastava njemačkog jezika nije samo znanje jezika i komunikacija. Švedski pedagoški reformator Anna Sandström napisala je krajem prošlog stoljeća polemički spis, u kojem razmišlja o tadašnjoj nastavi stranih jezika. Taj bi spis, da je autorica pisala na nekom od svjetskih jezika, danas bio klasično djelo jezične pedagogije ranga W. Viëtora, marburškog fonetičara i anglista, koji je otprilike u isto vrijeme pod pseudonimom *Quousque tandem* objavio svoje revolucionarno reformatorsko djelo *Der Sprachunterricht muß umkehren*.¹⁰ Ali, za razliku od Viëtora, Anna Sandström se nije ograničila samo na znanje jezika. Odlučujuća rečenica kod nje, naime, glasi: »Jezik bi trebalo studirati radi sadržaja.«

Već spomenuti jezični teoretičar Leo Weisgerber osnovao je pedesetih godina, kao što je poznato, tzv. gramatiku izgrađenu na sadržaju, koja je bila pod jakim utjecajem jezične filozofije Wilhelma von Humboldta. Ona se danas općenito smatra zastarjelom — da li s pravom ili ne, to sada ne bih ispitivao. No, nadovezujući na Annu Sandström, prihvaćam taj termin u drugom kontekstu. Dakle, ponovo se zalažem za nastavu jezika izgrađenu na sadržaju i tvrdio bih da u tome leži osobita šansa našeg predmeta. Tu najprije treba naglasiti da nova orijentacija unutar germanističke nauke o književnosti — kakva, na primjer, izlazi na vidjelo u časopisu *Ansichten*¹¹ ili u svesku *DTV Grundzüge der Literatur- und Sprachwissenschaft*¹² od prošle godine, upravo iz te perspektive nije manje zanimljiva ni manje plodna za inozemnu germanistiku. Mislim, na primjer, na shvaćanje književnosti prošireno književnom sociologijom. Pritom su važne nove zadaće, koje proizlaze iz receptivne estetike, istraživačkog područja, gdje svakako treba uzeti u obzir rezultate nauke o književnosti u DR Njemačkoj.

Važan djelomičan aspekt je ovdje pitanje što su značile izbjeglice iz 3. Rajha za zemlje koje su ih prihvatile. Stokholmska habilitacija H. Müssenera od proljeća ove godine odgovara na to pitanje za Švedsku i potvrđuje tezu američkog istraživača izbjeglištva: »Njemački gubitak je dobitak za svaku zemlju domaćina.« Ali za mnoge zemlje — npr. za Francusku i Nizo-

¹⁰ Nastava jezika mora se preobratiti

¹¹ *Pogledi*

¹² Osnove književnosti i nauke o jeziku

zemsku — to još nije istraženo i za germanistiku tih zemalja to je veoma zanemareno polje.

Drugi aspekt receptivnog istraživanja je uzimanje u obzir trivijalne književnosti. Najčitaniji autori njemačkog jezičnog područja današnjice na švedskom jeziku nisu ni u kom slučaju, kako to možda zamišljamo — Heinrich Böll, Günter Grass, Christa Wolf, Max Frisch ili Peter Handke — već pisci zabavnog žanra kao Hans Helmut Kirst ili Johannes Mario Simmel, a da ne govorimo o industrijski pisanim romanima iz života liječnika, koji spadaju u našu tako zvanu *kiosk-literaturu* i masovno se šire. Spada li zabavna književnost na Kirstov način možda čak u naše školske čitanke? O tome, kao i o položaju omladinske književnosti na njemačkom jeziku, dalo bi se diskutirati.

U svakom slučaju bi širenje pojma književnosti trebalo dovesti do posljedica u nastavi njemačkog jezika. Günter Walraff ili Erika Runge, Wolf Biermann ili Franz Josef Degenhardt nisu manje važni od Brechta ili Borcherta, da spomenem samo dva česta imena u švedskim čitankama. Günter Blöcker, koji sigurno ne spada u subverzivne zapadnonjemačke kritičare, objasnio je to nedavno u značajnoj raspravi najnovije *Walraff-reportaže* na slijedeći način: »Književnost kao autonomna sila, koja odražava dane prilike, ali im ipak odgovara iz vlastite suvremenosti — to će uvijek ostati najoptimalnija mogućnost. Gdje je ne možemo dobiti, a moramo birati između »samo« korisne književnosti i onoga što Walraff naziva književnošću literata, bez oklijevanja ćemo se odlučiti za korisnu.«

Iz te bi perspektive napokon bio jezično vrlo zanimljiv, ali težak roman mladog DDR-autora Ulricha Plenzdorfa *Die neuen Leiden des jungen W.*¹³, važniji od Goethea — pri čemu se, naravno, za umirenje Goetheovih obožavalaca, koji možda u ovoj konstataciji vide nešto kao svetogrđe, mora smjestiti nešto dodati: bez poznavanja Goethea Plenzdorf u izvjesnoj mjeri ostaje nerazumljiv.

Upućivanjem na Plenzdorfa za mene je konačno načet odlučujući aspekt nastave njemačkog jezika za strance. Njemačka, kako je poznato, nije samo Savezna Republika, čak i kad se u danima svjetskog nogometnog prvenstva, bar kod nas u Švedskoj, može lako steći takav dojam. Da se germanistika i nastava njemačkog jezika već prema prilikama u različitoj mjeri mora obzirirati na ukupno njemačko jezično područje, npr. i na zanimljivu jezičnu manjinu u Rumunjskoj, istina je koja se sama po sebi razumije, a koja se ne može dovoljno često ponoviti. Da pri tom obje njemačke države moraju stajati na prvom mjestu, to se ne temelji samo na sasvim kvantitativnoj nadmoćnosti. Okolnost, naime, da su se u zatvorenom jezičnom području razvile dvije države s dijametralno suprotnim političkim, socijalnim i kulturnim sistemima, stavlja germanistiku i nastavu njemačkog jezika u inozemstvu sad ipak pred posebne zadaće. Pred posebne zadaće, i, da to još jednom naglasim, pred posebne šanse, koje tada, naravno, traže smjelost za kritičku analizu i kontroverze. Pukim nabranjem činjenica u ime neke navodne objektivnosti ništa nije učinjeno u nastavi kulture i civilizacije, kao što je to izričito pokazala diskusija, koja se u Švedskoj rasplamsala na temu *O teškoćama prikazivanja njemačke stvarnosti*. Ovdje se ne mogu pobliže upustiti u jezični aspekt, samo bih spomenuo da uskoro očekujemo disertaciju s tom temom.

¹³ *Nove patnje mladog W.*

od poljskog germanista Eugeniusa Tonisceka sa sveučilišta u Wroclawu. Ali i ovdje jest i ostaje neizbježno uzeti u obzir književnost.

Kad posebno naglašavam ovaj aspekt, to činim zato jer osjećam u okretanju mlade germanistike k pitanjima suvremenog jezika i govornoj komunikaciji, što pozdravljam, da mogu možda jednog dana dovesti do deliterarizacije nastave. I da bih ovdje učvrstio svoje stajalište, pozivam se zaključno na jednog njemačkog autora, kojeg ideološki i književno poštujem, i to ne tek otkako je dobio Nobelovu nagradu. U njegovu zapaženom govoru u svečanoj dvorani Švedske akademije o razumnosti pjesništva upozorio je Böll s nekoliko gotovo preklinjućih rečenica pred opasnošću uništenja književnosti.

»Upravo zato jer međunarodni pokret za besklasnom, ili ne više klasno uvjetovanom književnošću,« tako to glasi kod Bölla, »otkriće čitavih pokrajina poniženih, proglašanih ljudskim otpadom, smatram najvažnijim književnim izrazom, opominjem pred uništenjem književnosti, pred ikonolomstvom, pred, kako mi se čini, slijepim fanatizmom, koji ne dopušta da se ulije voda za kupanje prije no što se izlije dijete.«¹⁴

Najmanji zahtjev germanista morao bi, ostanemo li u Böllovoj smjeljoj metaforici, biti taj da najprije ulijemo literarnu vodu za kupanje. Kad zatim djetetu pružimo primjerenu sadržajnu nastavu njemačkog jezika, ne bismo ga možda uopće više trebali izliti.

(Prevela: A. Krstulović)

IZBOR LITERATURE CITIRANE U REFERATU:

1. Ludwig Fischer, *Die Produktion von Kopfarbeitern. Spätkapitalistische Bildungspolitik am Beispiel des schwedischen Hochschulwesens*. Verlag für das Studium der Arbeiterbewegung, Westberlin 1974. Usporedi i: Rudolf Walter Leonhardt: *Schwedenreport*, Hoffmann und Campe 1974.
2. *Student im Studium*. Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1969.
3. *Germanistik — eine deutsche Wissenschaft*, mit Beiträgen von E. Lämmert, W. Killy, K. O. Conrady und P. v. Polenz, Suhrkamp, Frankfurt a. M. 1967.
4. *Ansichten einer künftigen Germanistik*. Hanser Verlag, München 1969, 3. Aufl. 1970.
5. *Neue Ansichten einer künftigen Germanistik*, d:o 1973.
6. Johannes Erben, *Deutsche Grammatik*, 11. Aufl. 1973.
7. *Zeitschrift für germanistische Linguistik*, de Gruyter, W. Berlin.
8. *Zielsprache Deutsch*. Zeitschrift für Unterrichtsmethodik und angewandte Sprachwissenschaft. Max Hueber Verlag, München.
9. *Deutsch als Fremdsprache*. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer. Herder Institut, Leipzig.
10. Volker Kapp (Hrsg.), *Uebersetzer und Dolmetscher*, Quelle & Meyer, Heidelberg 1974.
11. *Duden*. Wörterbuch der deutschen Standardausssprache. Bibliographisches Institut, Mannheim 1974.
12. *Wirkendes Wort*. Deutsche Sprache in Forschung und Lehre. Zweimonatsschrift. Heft 1, 24. Jahrgang 1974 mit Beiträgen zur Frage der sog. gemäßigten Kleinschreibung.
13. *Quousque tandem* (= Wilhelm Viector), *Der Sprachunterricht muß umkehren!* 1885. Verwandte Gedanken bei Anna Sandström »Om sprakundervisning« 1883.
14. *Grundzüge der Literatur- und Sprachwissenschaft*. Bd. 1. Literaturwissenschaft. DTV 1973.
15. *Gesellschaft, Literatur, Lesen*. Literaturrezeption in theoretischer Sicht. Aufbau-Verlag, Berlin und Weimar 1973.

¹⁴ Izliti vodu skupa s djetetom = mala korist, velika šteta

16. Günter Blöcker, *Reale Surrealität*. Walraffs neue Reportagen. U: *Moderna språk* 2, 1974.
17. Torbjörn Wessner, *Die deutschsprachige Minderheit in Rumänien*. U: *Moderna språk* 1972, S. 131 ff. Usporedi i: *Deutschsprachige Dichtung Rumäniens* u: *Akzente*, Heft 1, 1974.
18. *Ueber die Schwierigkeiten, die deutsche Wirklichkeit aufzuzeigen*. Diskussion über Dietrich Erlach, Deutschland, BDR und DDR zwischen Lars Harmodsson und Martin Grass. U: *Moderna språk* 4, 1972 i 1, 2, 4, 1973. Usporedi: Klaus Schulz u *Text & Kontext*. Jg. 1, 1973, Heft 2.
19. Heinrich Böll, *Versuch über die Vernunft der Poesie*. U: Les Prix Nobel en 1972, Stockholm 1973.

Radmila Đorđević

ANGLISTIČKA LINGVISTIKA I NASTAVA ENGLESKOG JEZIKA*

Opšta lingvistika je nauka koja proučava fenomen jezika i daje odgovore na pitanja kao što su: šta je jezik, kakva je njegova priroda, kako jezik funkcioniše — kakvi su međusobni odnosi među jedinicama jezika, koji su procesi prisutni u jezičkom funkcionisanju itd. Opšta lingvistika sastoji se od većeg broja disciplina i prema oblastima proučavanja može se podeliti na nekoliko grana: istorijsku, deskriptivnu, psiholingvistiku, sociolingvistiku, primenjenu, kvantitativnu lingvistiku itd. Podela opšte lingvistike može se izvršiti i prema jezičkim područjima, pa se govori o romanistici, rusistici, anglistici, germanistici, orijentalistici, serbokroaticistici itd. Ta druga podela implicira segmentiranje svih problema i grana opšte lingvistike prema područjima koja obuhvataju pojedinačni jezici.

Anglistička lingvistika ili lingvistička anglistika je naučna disciplina koja daje svoj doprinos rešavanju pitanja opšte lingvistike proučavanjem jezičkih pojava u engleskom jeziku i u nauci o jeziku stoji naporedo s romanističkom i drugim lingvističkim oblastima. Engleski jezik je jedan od onih svetskih jezika koji je intenzivno proučavan. Mogu se istaći dva rezultata tih proučavanja: među tvorcima lingvističkih teorija anglisti zauzimaju priznata mesta. Engleski jezik je jedan od najbolje opisanih jezika sveta.

Metodika nastave engleskog jezika bavi se problemima predavanja i učenja engleskog jezika kao stranog i kao primenjena nauka zainteresovana je za rezultate opšte i anglističke lingvistike.

Opšta lingvistika, anglistička lingvistika i metodika nastave engleskog jezika su, dakle, naučne discipline kojima u osnovi leži jedan isti fenomen — jezik. Može se pretpostaviti da zbog istovetne osnove ove discipline mogu uspostaviti izvesne odnose. U odnosu opšte i anglističke lingvistike, s jedne strane, i metodike nastave engleskog jezika, s druge strane, tj. o primeni lingvističkih disciplina u nastavi engleskog jezika kao stranog, postoje, međutim, različita mišljenja i među lingvistima-anglistima i među metodičarima

* Predavanje održano u Centru za usavršavanje nastavnika pri Filološkom fakultetu u Beogradu, 26. 6. 1974.